

PRÁVO, ETIKA, INOVÁCIE A SPOLOČENSKY ZODPOVEDNÝ MANAŽMENT

doc. Ing. Erika Loučanová, PhD.

Katedra marketingu, obchodu a svetového lesníctva
Drevárska fakulta Technickej univerzity vo Zvolene
T. G. Masaryka 24, 960 01 Zvolen
e-mail: loucanova@tuzvo.sk

Abstract

The main goal of the article is to characterize the relationship between law, ethics and social responsibility management. Law in society is a basic tool for integration, but at the same time it is not enough to cover everything. Therefore, it is accompanied by ethics that they should be directed towards legislative and application activities and management in society and business. In the article, we describe the four-dimensional pyramid of socially responsible management characterizing the relationship between philanthropy, law, ethics, and management.

Key words: law, ethics, management, innovation

ÚVOD

V moderných spoločnostiach sa právo nepochybne stalo základným nástrojom sociálnej integrácie. Jeho funkcie sa nemožno vzdať ani úplne nahradiť. Právo je preto nevyhnutnou súčasťou spoločnosti, ale zároveň nestačí na zabezpečenie spravodlivosti, stability a mieru, a preto by malo byť sprevádzané etikou a aplikačnou činnosťou v spoločnosti ale aj v podnikaní [1]. Z uvedeného dôvodu sa tento príspevok zameriava na charakterizovanie vzťahu medzi právom, etikou a spoločensky zodpovedným manažmentom.

PRÁVO, ETIKA A MANAŽMENT

Právo je nevyhnutnou súčasťou spoločnosti a súčasne nestačí na zabezpečenie spravodlivosti v celom rozsahu. Preto musí byť doplnená a sprevádzaná etikou a spoločným konceptom dobrého života, čo je dnes dobre známe [1, 2, 3]. Dôvodov je viacero. Po prvé, právo musí byť založené na etike, aby smerovalo zákonodarnej a aplikačnej činnosti a k spoločnému účelu. Po druhé, účinnosť zákona pri kontrole každodenných činností nemôže byť zaručená výlučne a primárne vonkajšou motiváciou a trestom, ale ako základ si

vyžaduje pochopenie a dobrú vôľu veľkej väčšiny občanov. Po tretie, etika musí novelizovať zákon vo všetkých prípadoch, na ktoré sa (zatiaľ) nevzťahujú formálne pravidlá. To platí najmä v moderných spoločnostiach, ktoré sa stali takými zložitými a dynamickými, že právo nemôže kontrolovať každý aspekt života. Ako spoločnosti rastú, samotné právo a manažment sú čoraz zložitejšie a nepružnejšie a akosi oddelené od funkcií, ktoré musia plniť [4]. V dôsledku toho je schopnosť práva a administratívny regulovať sociálne kroky smerom k spoločnému dobru v zásade obmedzená [2, 4, 5]. Avšak právo a trh nestačia na to, aby nasmerovali správanie spoločností k spoločnému dobru. Preto je potrebné doplniť tieto inštitúcie o spoločenskú zodpovednosť podnikov. Hlavné dôvody zlyhania zákona v tejto problematike sú tri: (1) problém časového oneskorenia, (2) obmedzenia spojené s tvorbou zákona a (3) štandardné mechanizmy implementácie zákona.

(1) Všeobecne sa uznáva, že zákonodarcovia reagujú na vznikajúce problémy v spoločnosti. Vždy, keď sa však objavia nové problémy, trvá nejaký čas, kým sa navrhnu nové zákony alebo úpravy starých zákonov, ktoré sa pripravujú, prerokujú a nakoniec schvália. To má za následok systematické časové oneskorenie medzi objavením sa nových problémov a dostupnosťou pravidiel na ich reguláciu. Medzitým musia ľudia nájsť iné spôsoby, ako riešiť konflikty.

(2) Legislatíva často formálne uznáva to, čo už v podnikaní je. Zákonodarcovia často prijímajú štandardy, ktoré sú vypracované a aplikované v priemysle, napr. priemyselné kódexy správania alebo dobrá obchodná prax. Preto sa legislatíva nemôže považovať za zásadne nezávislú od podnikania, aby sa stanovili usmernenia pre obchodné správanie.

Politici sú navyše často systematicky ovplyvňovaní korporátnym lobingom a dokonca manipuláciou, takže ich prínos k spoločnému dobru môže byť spochybnený.

(3) Tretia kategória sa týka problémov vykonávania zákona. Tu sú spomínané náklady na implementáciu zákona a nevhodnosť právnych fór na riešenie zložitých problémov.

V prípade ak sa problémy stávajú zložitejšími a dynamickejšími, pravidlá majú tendenciu sa stávať komplexnejšími. To má za následok hrubšie a komplexnejšie právne knihy a usmernenia o správaní spoločností, s ktorými si napokon poradia len odborníci.

„Nadmerná regulácia“ je charakteristikou moderných spoločností, ktorá poukazuje na problém, že ľudia už nie sú schopní identifikovať a aplikovať vhodné predpisy na riešenie problémov. Navyše, keďže podmienky sa menia, je v stávke, či sú pravidlá vôbec vhodné. Preto ľudia nesmú jednoducho dôverovať pravidlám, ale musia prehodnotiť, či sú vhodné pre danú situáciu, alebo či ich treba upraviť či dokonca zrušiť. Preto platí jednoduchý súlad so zákonom, t. j. súlad s externe stanovenými normami, to však nestačí. Tieto musia byť doplnené o opatrenia „samoregulácia“, ktoré ľuďom umožňujú vedome konať tam, kde pravidlá nie sú k dispozícii alebo kde je potrebné pravidlá upraviť „prístup integrity“ [1, 3].

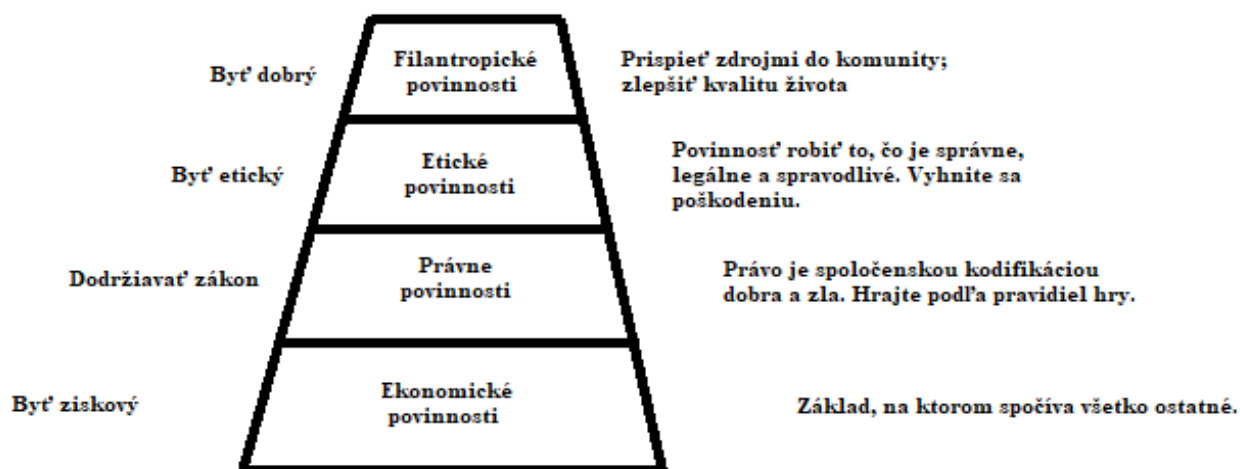
Ako je známe, zákonodarné orgány musia presadzovať mnohé, často protichodné účely. Preto je veľmi zložitá úloha definovať právny systém pravidiel, ktorý slúži súčasne na všetky protichodné účely.

Dnes sú hranice zákona obzvlášť zrejme v medzinárodnom obchode. Zníženie obchodných bariér, obrovský pokrok v informačných technológiách, pokles dopravných nákladov a rastúca infraštruktúra a lepšie vzdelávacie systémy v mnohých rozvojových a rozvíjajúcich sa krajinách umožňujú nadnárodným podnikom pôsobiť na celosvetovej úrovni. Spoločnosti presúvajú aktivity do tých oblastí sveta, kde je dodávka zdrojov, práce a know-how najlacnejšia. „Global sourcing“ a „global supply“ sú na vrchole agendy nadnárodných korporácií [1, 6]. Zároveň sa znižuje schopnosť národného štátneho práva nasmerovať úsilie globálnych firiem k spoločnému dobru [1, 7, 8]. V roku 1995 Ministerstvo obchodu USA schválilo takzvané "Model Business Principles", ktoré vyzývajú globálne firmy, aby vo svojich obchodných aktivitách podporovali ľudské

práva na celom svete, ale aj na stanovenie globálnych sociálnych a environmentálnych noriem. Už dlho je známe, že nadnárodné korporácie politicky ovplyvňujú svoje hostiteľské krajiny. Nadnárodné spoločnosti však mali využívať svoj politický vplyv eticky správnym spôsobom na podporu globálneho mieru a spravodlivosti. Keďže politické úsilie a medzinárodné právo nepostačujú na to, aby zaručili spoločné dobro, mala by právo a administratíva sprevádzať firemná etika.

ETIKA, PRÁVO A MANAŽMENT EXTERNALÍT SPOLOČENSKEJ ZODPOVEDNOSTI

Najpopulárnejšie používaný je Carrollsov štvordimenzionálny rámec spoločensky zodpovedného podnikania [9, 10], kde sú motívy alebo činy spoločensky zodpovedného podnikania zobrazené ako hierarchické vrstvy ekonomických, právnych, etických a diskrečných zodpovedností, ako je znázornené na obrázku 1. Ide o popis historickej a evolučnej perspektívy podnikania s dôrazom na ekonomické, potom právne a neskôr etické a diskrečné aspekty spoločensky zodpovedného podnikania. Carroll do svojho rámca asimiloval rôzne konkurenčné témy, napríklad inštrumentalizmus, korporátne občianstvo a manažment zainteresovaných strán [9, 10]. Ekonomická zodpovednosť je základným stavebným kameňom, ktorý je základom všetkých ostatných troch rozmerov spoločensky zodpovedného podnikania. Tieto štyri dimenzie spoločensky zodpovedného podnikania majú rozmery, ktoré sa navzájom nevyklučujú.

obr. 1 Štvorrozmerná pyramída spoločensky zodpovedného podnikania [9, 10]

Napriek tomu, že sa oblasti výskumu spoločensky zodpovedného podnikania presunula pozornosť od spoločensky zodpovedného podnikania k jej výkonnosti, k spoločenskej schopnosti reagovať, korporátnemu občianstvu, manažmentu zainteresovaných strán, podnikateľskej etika, vzťahu k finančnej výkonnosti a obchodným prípadom, Carrolova štvorrozmerná pyramída CSR stále platí [9, 10, 11].

Z pohľadu spoločenskej zodpovednej výkonnosti musia manažéri okrem integrácie etickej citlivosti do obchodných aktivít a rozhodnutí formulovať a implementovať sociálne programy a zapájať sa do spoločenských aktivít. Položky tejto štvrtej Carrollovej spoločensky zodpovednej zložky zodpovedajú niektorým Woodovým [12] princípom a opatrenia procesu odozvy. To naznačuje, že Carrollov model štvordimenzionálnej pyramídy spoločensky zodpovedného podnikania je stále dôležitým základným rámcom na podporu iného alternatívneho vývoja v súčasnej oblasti výskumu tejto problematiky.

INOVÁCIE, PRÁVO A MANAŽMENT SPOLOČENSKEJ ZODPOVEDNOSTI

Inovácie sa vyvíjajú tak, aby zodpovedali určitým potrebám a právo sa tejto realite prispôsobuje. Inovácie tak posúvajú právo obchodných spoločností k pokroku. V tejto oblasti zákon čelí zásadnej inovácii súvisiacej so sociálnou zodpovednosťou podnikov a sociálnymi financiami. Na základe kategorizácie „Mapping legal innovation“ sa inovácie v práve obchodných spoločností študujú prostredníctvom prístupov ex ante a ex post. Na jednej strane je inovácia slabá v súvislosti s uzákonením nových pravidiel (inovácia ex ante). Na druhej strane, niekoľko odvážnych judikatúrnych stanovísk ukazuje, že ex post inovácie napredovali výrazne rýchlejšie (ex post „d'intendance“ a autonómne ex post). Ako ilustruje dichotómia medzi ľudskými právami a finančnými záujmami korporácií, právo obchodných spoločností však prináša inovácie aj v oblasti právnej zodpovednosti [13].

Zodpovedné inovácie môžu byť charakterizované ako negatívne, neutrálne alebo pozitívne.

Negatívne zodpovedné inovácie sú inovácie, kde existujúcim produktom sú pridané malé vylepšenia (napr. služby, procesy, organizácie alebo obchodné modely). Tieto vylepšenia významne nemenia spôsob akým produkt rieši problémy alebo spôsob akým je používaný. Charakteristika tohto stupňa zodpovedných inovácií je napríklad, že poskytuje ekonomickú hodnotu na úkor sociálnej a ekologickej hodnoty.

Neutrálne zodpovedné inovácie alebo nazývané aj ako málo zodpovedné inovácie. Na tejto úrovni sa jedna z hodnôt zvyšuje a ostatné dve zostávajú na tej istej úrovni. Môžu teda nastať nasledovné situácie:

- sociálna hodnota sa zvyšuje, zatiaľ čo ekonomická a ekologická hodnota zostáva rovnaká,
- hodnota životného prostredia sa zvyšuje, zatiaľ čo ekonomická a sociálna hodnota zostáva rovnaká,
- zvyšuje sa ekonomická hodnota a sociálne a environmentálne hodnoty zostávajú rovnaké.

Pozitívne zodpovedné inovácie zvyšujú dve alebo viacej hodnôt inovácie. Vo všeobecnosti pozitívne zodpovedné inovácie sa dosahujú ak sa:

- zvyšuje ekonomická a sociálna hodnota a environmentálna hodnota zostáva rovnaká,
- zvyšuje ekonomická a environmentálna hodnota a sociálna hodnota zostáva rovnaká,
- zvyšuje sociálna a environmentálna hodnota a ekonomická hodnota zostáva rovnaká,
- zvyšujú všetky hodnoty naraz.

V podstate všetky druhy inovácií v rôznych oblastiach majú pozitívne aj negatívne vplyvy na spoločnosť. Pozitívny vplyv v oblasti ekonomiky inovácie zabezpečujú hlavne zvyšovaním pridanej hodnoty (viac integrovaných znalostí, menšia závislosť na surovinách a pod.), zvyšovaním ziskov, vyššou produktivitou práce a samozrejme väčšou inovačnou schopnosťou. Zároveň v oblasti kvalita života skvalitňujú vzdelávanie, zdravotnú starostlivosť, znižujú environmentálnu záťaž (recyklácia, redukcia exhalátov a pod.) a zvyšujú bezpečnosť.

Naopak ako už bolo konštatované majú aj svoj negatívny vplyv, ktorý sa rovnako prejavuje aj v oblasti ekonomiky a kvality života. V oblasti ekonomiky to predstavuje zníženie zamestnanosti (väčšia automatizácia), nedostatok kvalifikovanej sily (redukcia príležitostí pre nekvalifikovanú pracovnú silu), problémy so starými technológiami (v dôsledku nutnej reštrukturalizácie), závislosť na špeciálnych zariadeniach a technológiách, dražší servis, vyššie straty v prípade havárií a pod. Ich negatíva na kvalitu života sa zase prejavujú v zvýšenej závislosti na technológiách (väčšie problémy v prípade zlyhania, ako napr. výpadok elektrickej energie a pod.), v sociálnych nepokojoch kvôli zvyšovaniu nezamestnanosti a pod. Preto snahou inovačného manažmentu podnikov pri aplikovaní spoločensky zodpovedného podnikania je maximalizovať pozitívne zodpovedné inovácie a minimalizovať ich negatíva [14 -18].

ZÁVER

Právo, etika, inovácie a spoločensky zodpovedné podnikanie sú téma, ktorým sa v posledných rokoch venuje veľká pozornosť. Právo, etika a inovácie predstavujú moderný prístup k systémovému riadeniu, rešpektujúc socio-ekonomický význam v kontexte manažovania priamych ale aj nepriamych dôsledkov pri dôraze na individuálne potreby trhu. Na základe rôznych štúdií sú v príspevku zhrnuté pravidlá a vzťahy medzi skúmanými pojmami právom, etikou, inováciami a spoločensky zodpovednými manažmentom.

POĎAKOVANIE

Autori ďakujú agentúre VEGA MŠ SR za finančnú podporu pri riešení projektu 1/0475/22 "Environmentálny spotrebiteľ a environmentálny občan" v rámci ktorého vznikol prezentovaný príspevok.

Literatúra

- [1] Steinmann, H., Scherer, A. G.: Corporate ethics and management theory. In Contemporary economic ethics and business ethics : studies in economic ethics and philosophy. Berlin, Heidelberg, Springer, 2000. pp. 148–192. ISBN 978-3-642-08591-8.
- [2] Stone, CH. D.: Where the Law Ends. New York, Harper and Row, 1975. 432 s. ISBN 978-0-593-13857-1.
- [3] Paine, L. S.: "Moral Thinking in Management: An Essential Capability", Business Ethics Quarterly, 1996, 6, 477-492. ISSN 1052-105X.
- [4] Eisenberg, J. A.: The Limits of Reason. Indeterminacy in Law, Education, and Morality. New Brunswick, Transaction Publishers, 1992. 183 s. ISBN 978-1560000174.
- [5] Yaeger, P. C.: The Limits of Law. Public Regulation of Private Pollution. Cambridge. Cambridge University Press, 1991. 384 s. ISBN 9780511663918.
- [6] Kogut, B.: "Designing Global Strategies. Profiting from Operational Flexibility", Sloan Management Review, 1985, 27, 27-38. ISSN 1532-9194.
- [7] Ohmae, K.: The End of the Nation State. The Rise of Regional Economics. New York Free Press, 1995. 224 s. ISBN 0-02-923341-0.
- [8] Thurow, L. C.: The Future of Capitalism. How Today's Economic Forces Shape Tomorrow's World. New York, William Morrow & Co, 1996. 400 s. ISBN 978-0688129699.
- [9] Shum, P. K., Yam, S. L.: Ethics and law: Guiding the invisible hand to correct corporate social responsibility externalities. Journal of business ethics, 2011, 98(4), 549-571. ISSN 1573-0697.
- [10] Carroll, A.: 'The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders', Business Horizons, 1991, 34, 39–48.
- [11] Matten, D., Moon J.: 'Implicit and Explicit CSR: A Conceptual Framework for a Comparative Understanding of Corporate Social Responsibility', Academy of Management Review, 2008, 33(2), 404–424. ISSN 0363-7425.
- [12] Wood, D.: 'Measuring Corporate Social Performance: A Review', International Journal of Management Reviews 2010, 12(1), 50–84. ISSN 1468-2370.
- [13] Masson, A., Robinson, G. Mapping Legal Innovation: Trends and Perspectives. Springer nature Switzerland, 2021. 438 s. ISBN 978-3-030-47446-1.
- [14] Laasch, O., Conaway, R. Responsible business: The textbook for management learning, competence and innovation. London, Routledge, 2017. 446 s. ISBN 9781351284325.
- [15] Olšiaková, M., Loučanová, E., Kalamárová, M.: Etika v podnikaní pri tvorbe inovácií. In Trendy a inovatívne prístupy v podnikových procesoch : 19. medzinárodná vedecká konferencia. Košice : Technická univerzita v Košiciach, 2016. ISBN 978-80-553-3018-1, 4 s.
- [16] Loučanová, E.: Spoločensky zodpovedné podnikanie a inovácie. Poster.us.sk : portál pre odborné publikovanie, 2014, 7(10), 5 s. ISSN 1338-0087.
- [17] Rudy, V. Innovation methods in structures of production systems designing. Ovidius University Annual Scientific Journal, 2009, 11(1), 15-18. ISSN 2286-038X.
- [18] Malega, P., Majerník, M., Rudy, V., Daneshjo, N. Innovation Support and Eco-Innovations in the Slovak Republic in the Intentions of Sustainable Development. Pol. J. Environ. Stud, 2021, 30, 3753-3768. ISSN 1230-1485.